

माझं काय चुकलं ?

रात्रीची साडेअकरा बाराची वेळ. सगळीकडे सामसूम होते. रस्त्यावरु न तुरळक रहदारी दिसत होती. घराघरातून झोपण्याची तयारी चालू होती. मधूनच कोटून तरी टी. व्ही. नाहीतर टेपचा आवाज येत होता. सुनीता विमनस्कपणे त्या सुनसान रस्त्यानं चालली होती. केस विस्कटलेले, रडून रडून डोळे सूजलेले, चेहरा म्लान, साडी चुरगळलेली अशा अवतारात ती पाय ओढीत चालली होती. रस्त्याकडे, आजूबाजूला तिचे लक्ष्य नव्हते. मनात प्रचंड घालमेल चालू होती.

"काय आहे माझ्या नशिबात कोण जाणे ? कोठे जावे ? माहेरी गेले तर आईवडील काय म्हणतील ? मलाच दोष देतील. मी किती जपून वागले, सर्वाची मर्जी सांभाळायचा किती प्रयत्न केला, तरी सर्व माणसं वाकडीच ! त्यांच्या स्वभावाला औषध नाही. माझे काय चुकले ? आज तर मला त्यांनी घराबाहेर काढलं !"

तिच्या डोळ्यासमोरुन आजची घटना तरळू लागली. आज सकाळी घरात गडबड चालू होती. मृदुलाला पहायला एक स्थळ येणार होत सासूबाईंनी ऑर्डर सोडली-

"सुनीता ! जरा घर नीटनेटकं आवर, आणि फराळाची तयारी कर. मृदुलाला पहायला मंडळी येणार आहेत."

सुनीताने घर आवरले, सोफ्यावरची कवर, पडदे बदलले. फुलदाणीत ताजी फुले घातली. फराळाचे करून स्वतःही नीटनेटकी होऊन साडी बदलून तयार झाली. मृदुलाला पाहायला आजपर्यंत अनेक स्थळं आली. णा मृदुला नावाच्या अगदी विरुद्ध स्वभावाची होती. दिसायला सावळी आणि जाडजूळ होती. घरात हातात पाण्याचा ग्लास ध्यायलाही वहीनी लागे. त्यामुळे शरीराची झीज होतच नव्हती. घरात माणसे चारच. ती, मृदुला, सासूबाई आणि अनंता, अन दोन महीन्याची तिची मुलगी प्रिया. मुलगी सासूबाईच्या ताब्यात असे. पिण्यापुरती ती आईकडे असे. सुनीताचा लळा नातीला लागू नये याची पुरेपूर काळजी तिच्या सासूबाई घेत होत्या. भरीला टोचून बोलणे, आणि माहेरच्या गरीबीचा उद्धार. नणंद मृदुला तर आईपेक्षा सवाई. हा संसार आपल्या वहीनीचा आहे, हे त्या मायलेकीना मान्यच नव्हत प्रत्येक गोष्टीत या द्वोघीचा वरचष्मा. तिचा नवरा अनंता आईच्या धाकात असे. आई-बहीण म्हणतील ती पूर्व दिशा. त्यामुळे त्या पतीपत्नीना निवांतपणा लाभलाच नाही. फिरायला जायला निघाले की आई म्हणे-

"अरे अनंता ! मृदुलालाही तुमच्याबरोबर घेऊन जा. माझ्या पायामुळे मला बाहेर पडता येत नाही. त्यामुळे तीही अडकून पडते. बाहेर गेली की तिलाही जरा बरे वाटेल."

सुनीताचा हिरमोड होई. पण इलाज नसे. अनंता आईला विरोध करु शकणार नाही, याची तिला पक्की खात्री होती. बाहेर गेल्यावर मन्मोकळे बोलणे नाही की मनासारखे खाणेपिणे नाही. सगळे मृदुलाच्या मर्जीनुसा. पुढे पुढे सुनीताने अनंताबरोबर बाहेर जाणेच बंद केले. त्यातच तिला कडक डोहाळ्याचा त्रास सुरु झाला. पण कौतुकाने तिचे डोहाळे कोण पुरविणार होतं ? सासूबाई म्हणत- "हिची सगळी थेरंच बघा. आम्हाला नाही का मुलं झाली ? आम्हाला किती काम करावं लागे." मृदुला आईचीच री ओढे. आपलं अजुन लान होत नाही आणि वहीनी पुत्रवती होणार याची असूया तिच्या मनात होती.

माहेरी परीस्थिती बेताचीच. हे लग्न सुनीताला पसंत नव्हतं. शंभरजणीत उटून दिसणा-या सुनीताला जाडजूड बेढब चेह-याचा अनंता बिलकूल शोभत नव्हता. पण घरातले खाणारे एक तोंड कमी होणार, यातच त्यांना आनंद होता. सुनीता तोंड दाबून बुक्क्याचा मार सहन करीत होती. मुल झाल्यावर तरी आपला त्रास कमी होईल असे तिला वाटत होते. पण प्रियाला सासूबाईनी आपल्या कब्जात घेतले, त्यामुळे तिच्यातील मातेची तडफड होऊ लागली. त्यातच मृदुला आणि सासूबाई नवीनच पवित्रा घेतला होता. त्या शेजारी पाजारी सांगत-

"सुनीता दुष्ट आहे. ती करणी करते. तिचे लग्न झाल्यापासून मृदुला सारखी आजारी पडते. ही उद्या माझ्या मुलीचे काहीतरी वाईट करील."

शेजारी मृदुला व तिच्या आईचा जहांबाजपणा ओळखून होते. पण दुस-यांच्या घरातील भांडणात कोण पडणार ? सुनीता माहेरी काहीच कळवत नसे. तिच्या दोन भावांचे शिक्षण कसे होणार, याचीच तिच्या आईवडिलांना काळजी होती. त्यात सुनीताला माहेरी कोण बोलावणार ? लोकरीतीप्रमाणे त्यांनी तिचे बाळंतपण केले होते. सव्वा महीना होताच अनंता तिला घेऊन आला.

अनंताला चांगली नोकरी होती. पगार चांगला होता. त्याचे वडील ॲफिसरच्या पोस्टवरुन रिटायर झाल्यामुळे त्याचा प्रॉव्हिडंट फंड, ग्रॅच्युइटी चांगली मिळाली होती. सासूबाईना फॅमिली पेंशनही मिळात होते. त्यामुळे घरात तशी सुबत्ता होती. पण अनंताच्या डोक्यात स्वतःचा धंदा करावा असे फार दिवसापासून होते. त्याने आपल्या मित्राच्या-सुधीरच्या पार्टनरशिपमध्ये एक स्टेशनरी दुकान काढायचे ठरवले. पागडी देऊन जागाही ठरविली. अजून अनंताने नोकरी न

सोडल्याने दुकानाचा सर्व भार त्याने सुधीरवर सोपवला होता. त्याने नीट चौकशी न केल्यामुळे त्या जागेच्या मालकीच्या बाबतीत भानगडी निर्माण झाल्या. दुस-याच्या मालकीची जागा तिस-यानेच सुधीरला भाऊचाने दिली ही गिष्ट कळताच पहीला मालक जागेचा कब्जा घ्यायला आला. जागा सोडावी लागली. डिपॉँझिट बुडले. कर्ज झाले. सर्वांचे खापर सुनीताच्या डोक्यावर फुटले.

"ही पांढ-या पायाची अवदसा घरात शिरली, अन् घराला अवकळ आली. पैशापरी पैसा गेला आणि दुकानही गेले," सासुबाई म्हणत. हा धक्का न सोसल्याने अनंता आजारी पडला. त्याच्या आजारात खूप पैसा गेला आणि नोकरीही गेली. पण या सर्वांना सुनीता जबाबदार ठरली. मायलेकी तिचा दुःस्वास करू लागल्या आणि आज तर या सर्वांचा कहरच झाला.

दुपारी मृदुलाला पाहायला मंडळी आली. मुलगा काळासावळा पण तरतरीत होता. वैंकेन नोकरीला होता. चहापाणी झाले. गप्पा झाल्या. पण मृदुला त्याला पसंत पडली नाही. त्याने तसे स्पष्टच सांगितले आणि ती मंडळी गेली. सासूबाई सुनीतावर तुटून पडल्या. त्यांनी तिच्या झिंजा ओढत तिचे डोकेभिंतीवर आपटले आणि म्हणाल्या-

"ही अवदसा घरात आहे तोपर्यंत माझ्या मुलीचे लग्न होणार नाही. हिच्यामुळे माझ्या अनंताची नोकरी गेली. दुकनाचा पैसा पाण्यात गेला. अनंता ! हिला घरातून हाकलून दे. हिची काळी सावली या घरावर नको."

आज्ञाधारक अनंताने तिला हाताला धरू न घराबाहेर काढले. तिने किती विनवण्या केल्या, दारावर धडका मारल्या पण कोणी दार उघडले नाही. मुलगी रडत होती. तिची पिण्याची वेळ झाली होती. हिचा पान्हा भरून आला होता. पण तिचे नशीब खडतर होते. शेवटी रात्री ती बाहेर पडली. पुनः परत न येण्यासाठी. कोणासाठी परत यायचे ? मुलीची माया तर सासूने तोडलीच होती. नव-याचे प्रेम सासूच्या धाकापुढे हरले होते. फिरत फिरत ती स्टेशनकडे आली. दिसेल त्या गाडीत बसली. तिकिटासाठी तिच्याकडे पैसेही नव्हते. तिच्या शेजारच्या सीटवर एक वयस्क जोडपे बसले होते. सुनीताची अवस्था पाहून त्यांना तिची दया आली. तिचा थकलेला, मलूल चेहरा पाहून तिने सकाळपासून काही खाल्ले नसावे असे त्यांना वाटले.

"मुली, तू कोठे निघालीस ? तुझ्याजवळ तर काही सामनही दिसत नाही,' त्या बाईने विचारले. तो प्रेमळ स्वर ऐकून सुनीताला भरून आले. तिच्या डोळ्याला धार लागली. बाईने प्रेमाने तिच्या पाठीवरून हात फिरवत तिला पोटभर रडू दिले. मग विचारले-

"मुली ! कसले दुःख आहे तुला ? तू एकटीच अशी अवेळी का घराबाहेर पडलीस ?
कोणी सोबत पण दिसत नाही. घरच्यांनी एकटे कसे पाठवले तुला ?"

सुनीताने आपली कर्मकहाणी त्या बाईंना सांगितली आणि म्हटले - "मावशी ! सासरी मला थारा नाही. माहेरी जाऊन मला आईवडीलावर ओझे बनून रहायचे नाही. कधी कधी वाटते, या जीवाचं काही बरं वाईट करून टाकावं."

"नको बेटा ! आत्महत्या पाप आहे. दुस-यासाठी स्वतःचा जीव का घालवायचा ! तू माझ्या बरोबर नागपूरला चल. तिथल्या महिलाश्रमात तू रहा. तेथे तुला आश्रय मिळेल. आवडते कामही करता येईल. आणि चार पैसेही मिळतील. तू स्वतःच्या पायावर उभी रहा. आत्मसन्मानाने जग."

सुनीताला त्या स्टेशनवरून घरी घेऊन आल्या. तीला पोटभर खाऊ घातले. गरम पाण्याने आंघोळ करून ती ताजीतवानी झाली. तेव्हा तिच्याकडे पाहून त्या चकित झाल्या. इतके सोज्याळ रूप आणि इतका त्रास भोगावा लागला हिला ! काय हे हिचे नशीब. दुस-या दिवशी त्या तिला घेऊन महिलाश्रमात गेल्या. तेथील संचालिका बाईंना भेटून सुनीताची कर्मकहाणी त्यांना सांगितली, त्यांनी तिला आश्रय दिला. सुनीता तेथे सुखाने राहू लागली. तिच्या सासरच्यांनी शोध घेतलाच नाही. उलट तिच्या माहेरी ती वाईट चालीची आहे, आपणहून घरातून निघून गेली असा निरोप पाठविला.

पण एवढ्यावर सुनीताची सुटका व्हायची नव्हती. ती घराबाहेर पडली तेव्हा तिला दिवस गेले होते, त्याकडे तिचे लक्ष गेले नव्हते. ते मूल आपल्या पतीचे अनंताचेच आहे. आपण पुन्हा सासरी गेले पाहीजे असा विचार करून ती सासरी आली. तिच्या सासूने तिला घरातच घेतले नाही.

"कोणाचे तरी पाप माझ्या साध्या भोव्या मुलाच्या माथी मारायला आलीस, चालती तो येथून ! पुनः आपले काळे तोंड आम्हाला दाखवू नकोस !" असे म्हणून त्यांनी दार लावून घेतले. पुनः ती आश्रमात आली. ती सुखरूप प्रसुत होऊन तिला मुलगा झाला. मुलगा तिच्या नव-यासारखाच होता. पण घरच्यांनी अविश्वास दाखविल्यामुळे ती घरी गेली नाही. संचालिका बाईच्या संमतीने तिने त्या मुलाला एका निपुत्रीक पण श्रीमंत जोडप्याला दत्तक दिले. तिच्या मनाला भयंकर वेदना झाल्या. दोन मुले असूनही ती रितीच राहिली होती. पण तिची दोन्ही मुले सुखात होती. या

आशेवर तिने आपले उरलेले आयुष्य कंठायचे ठरवले. ती आता मरेपर्यंत आश्रमाच आधार सोडणार नव्हती.